

Środowisko przyrodnicze i gospodarka Białorusi

Materiał składa się z sekcji: "1. Położenie i podział Białorusi", "2. Warunki naturalne", "3. Ludność Białorusi", "4. Gospodarka Białorusi", "Podsumowanie", "Zadania".

Materiał zawiera 7 ilustracji (fotografii, obrazów, rysunków), 10 ćwiczeń, w tym 10 interaktywnych.

Materiał w części nie jest zgodny z zapisami obecnej podstawy programowej w szkole podstawowej (dotyczącej Białorusi jako naszego sąsiada) i może być wykorzystany jedynie jako materiał dodatkowy.

Środowisko przyrodnicze i gospodarka Białorusi

Białoruś jest jednym z nielicznych krajów europejskich, w którym nie są przestrzegane zasady demokracji, w tym na przykład wolność słowa. Od połowy lat 90. XX wieku władzę utrzymuje tam prezydent Alaksandr Łukaszenka, który zwalcza opozycję demokratyczną poprzez szykany i prześladowania. Odbywające się co kilka lat wybory parlamentarne i prezydenckie zawsze budzą wątpliwości na arenie międzynarodowej. Dlatego Białoruś pozostaje w pewnej izolacji politycznej i gospodarczej.

Mińsk – stolica Białorusi

Już wiesz

- jaki jest aktualny podział terytorialny Europy;
- czym był Związek Radziecki (ZSRR);
- co to jest demokracja.

Nauczysz się

- określać położenie Białorusi na mapie Europy;
- objaśniać, jaka jest aktualna sytuacja polityczna na Białorusi;
- omawiać podział administracyjny Białorusi;
- charakteryzować środowisko przyrodnicze Białorusi;
- opisywać rozmieszczenie i cechy białoruskiej ludności;
- wymieniać główne gałęzie białoruskiej gospodarki.

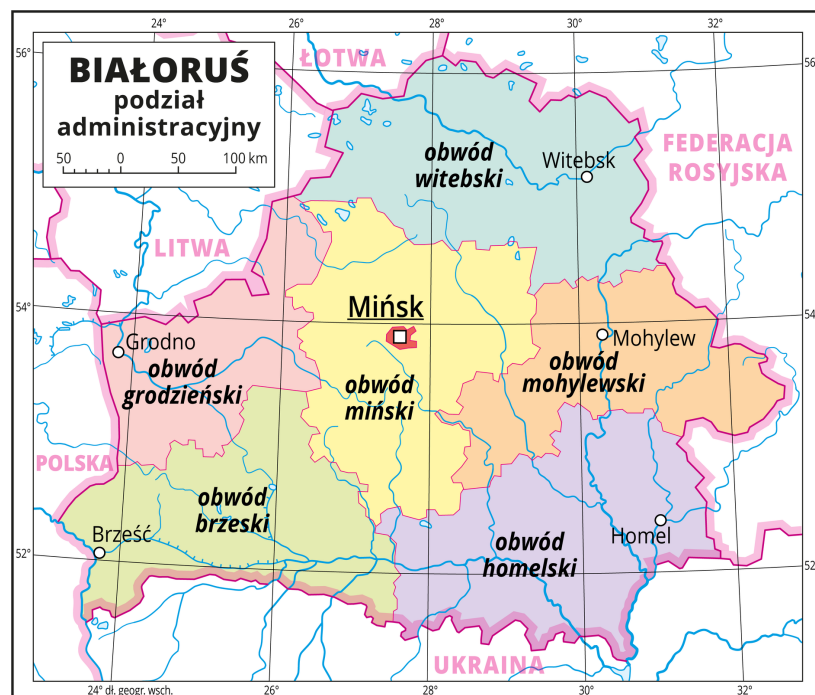
1. Położenie i podział Białorusi

Białoruś to państwo średniej wielkości w Europie Wschodniej. Jej powierzchnia wynosi ponad 207 tys. km², czyli odpowiada 2/3 obszaru Polski. Stolicą kraju jest Mińsk. Białoruś to największe państwo europejskie nieposiadające dostępu do morza. Ze wszystkich stron otaczają ją kraje sąsiednie – Federacja Rosyjska od wschodu, Ukraina od południa, Polska od zachodu, Litwa od północnego zachodu i Łotwa od północy. Długość naszej granicy z Białorusią wynosi 418 km, ale jej granice z Rosją i Ukrainą są ponad dwukrotnie dłuższe. Granica Białorusi z Polską, Litwą i Łotwą to jednocześnie zewnętrzna granica Unii Europejskiej, której przekroczenie dla Białorusinów jest bardzo trudne.

Warto wiedzieć

Białoruś była jedną z republik Związku Radzieckiego. Niepodległość uzyskała w 1991 roku po rozpadzie ZSRR podobnie jak Ukraina. Kraje te wraz z Federacją Rosyjską utworzyły Wspólnotę Niepodległych Państw mającą na celu utrzymanie części dawnych powiązań politycznych i gospodarczych; później do Wspólnoty dołączyło też kilka republik azjatyckich. Ukraina jednak chciała stopniowo odchodzić od tych powiązań, a Białoruś wręcz przeciwnie – przez długi czas była i jest nadal wiernym sojusznikiem Rosji.

Podział administracyjny Białorusi wyróżnia 6 obwodów i jedno miasto wydzielone – Mińsk. Obwody, podobnie jak na Ukrainie, obejmują obszary wokół większych miast, które są ich stolicami.

Terytorium Białorusi podzielone jest na 6 obwodów i jedno miasto wydzielone – Mińsk

Polecenie 1

a. Na mapach Europy wskaż Białoruś i opisz jej położenie geograficzne.

Polska leży w Europie Środkowej

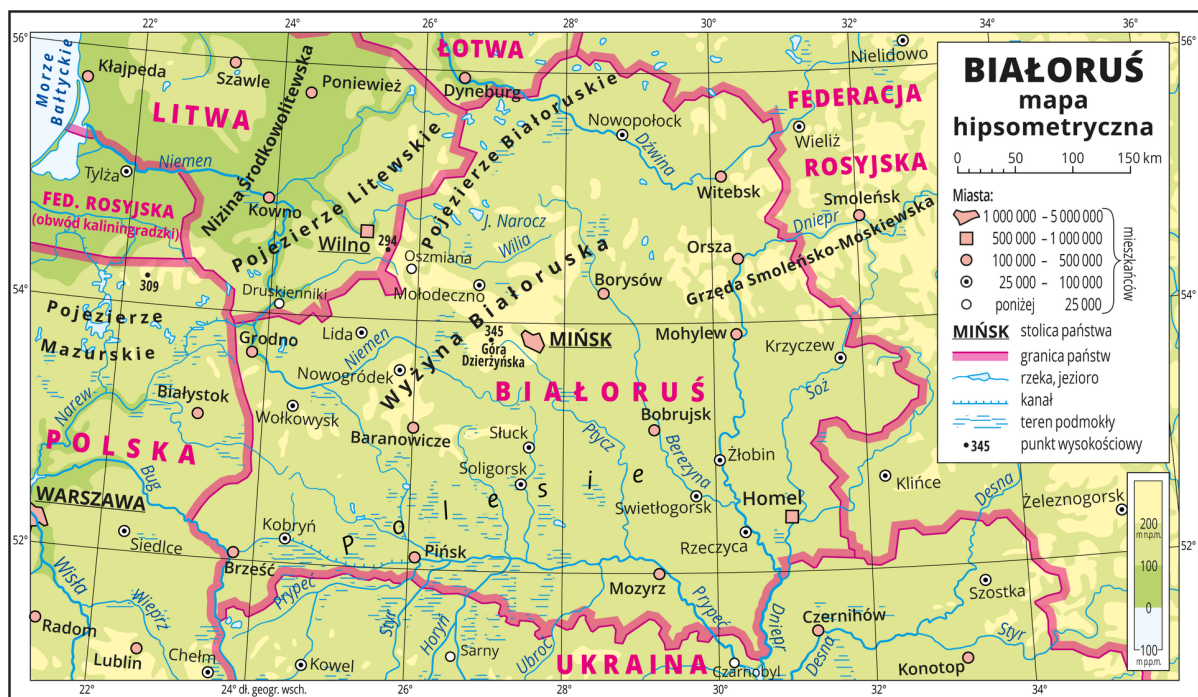

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY 3.0.

b. Korzystając z mapy podziału administracyjnego Białorusi, wskaż obwody mające granicę z Polską.

2. Warunki naturalne

Białoruś to kraj **nizinny**, w całości leżący na zachodzie wielkiej Niziny Wschodnioeuropejskiej. Powierzchnia terenu jest przeważnie płaska, choć zdarzają się pewne urozmaicenia. W części centralnej położone są niewielkie wzniesienia Wyżyny Białoruskiej z najwyższym punktem kraju, Górą Dzierżyńską o wysokości 345 m n.p.m. Na północy znajduje się lekko pofałdowane Pojezierze Białoruskie z największym Jeziorem Narocz o powierzchni 80 km² (nieco większe od naszego Łebska). Cała południowa część kraju zajęta jest płaskimi terenami Polesia, które miejscami poprzecinane są niezbyt głębokimi dolinami rzek. Najniżej położony punkt Białorusi znajduje się w dolinie Niemna przy granicy z Litwą i ma wysokość 90 m n.p.m.

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY 3.0.

Przez płaskie tereny Białorusi przepływa wiele dużych **rzek** o charakterze typowo nizinnym (szerokie i wolno płynące). Większość z nich – Dniepr, Dźwina, Niemen, Prypeć – jest transgraniczna, czyli płynie też na obszarach krajów sąsiednich. Najdłuższą rzeką płynącą w całości na Białorusi jest Berezyna mająca 613 km długości. Wypływa ona z Wyżyny Białoruskiej i płynąc na południe, uchodzi do Dniepru, który w granicach Białorusi ma około 700 km długości. Wyżyna Białoruska stanowi **dział wodny** zlewisk Bałtyku i Morza Czarnego. Do zlewiska Morza Bałtyckiego zaliczają się dorzecza Dźwiny, Niemna i Wisły (Bug, Narew), a do zlewiska Morza Czarnego – dorzecze Dniepru.

Na Białorusi panuje **klimat** umiarkowany ciepły przejściowy mający jednak przewagę wpływów kontynentalnych. Wpływy morskie są wyraźnie ograniczone, z powodu znacznej

odległości od morza i oceanu. Kontynentalizm białoruskiego klimatu szczególnie wyraźnie zaznacza się w zimie, kiedy to często przez długi czas utrzymują się silne mrozy – na ogół bywa tam zimniej niż na polskim „biegunie zimna”, tj. w rejonie Suwałk.

Roślinnością naturalną dla dzisiejszych obszarów Białorusi były lasy mieszane. W ich podłożu wytworzyły się mało urodzajne **gleby** bielicowe i płowe, a miejscami nieco lepsze brunatne. Poza tym na podmokłych terenach Polesia oraz nad jeziorami na północy ukształtowały się zawilgocone gleby bagienne.

Białoruś jest krajem dosyć silnie zalesionym – **lasy** zajmują blisko 40% obszaru. Jeden z cenniejszych kompleksów leśnych to Puszcza Białowieska, której większa część znajduje się właśnie po stronie białoruskiej. Inne znane obszary leśne to Puszcza Grodzieńska i Puszcza Nalibocka. Sporo jest też bagien, mokradeł i torfowisk. Dzięki temu u naszych wschodnich sąsiadów zachowało się wiele obszarów dzikiej przyrody.

Polecenie 2

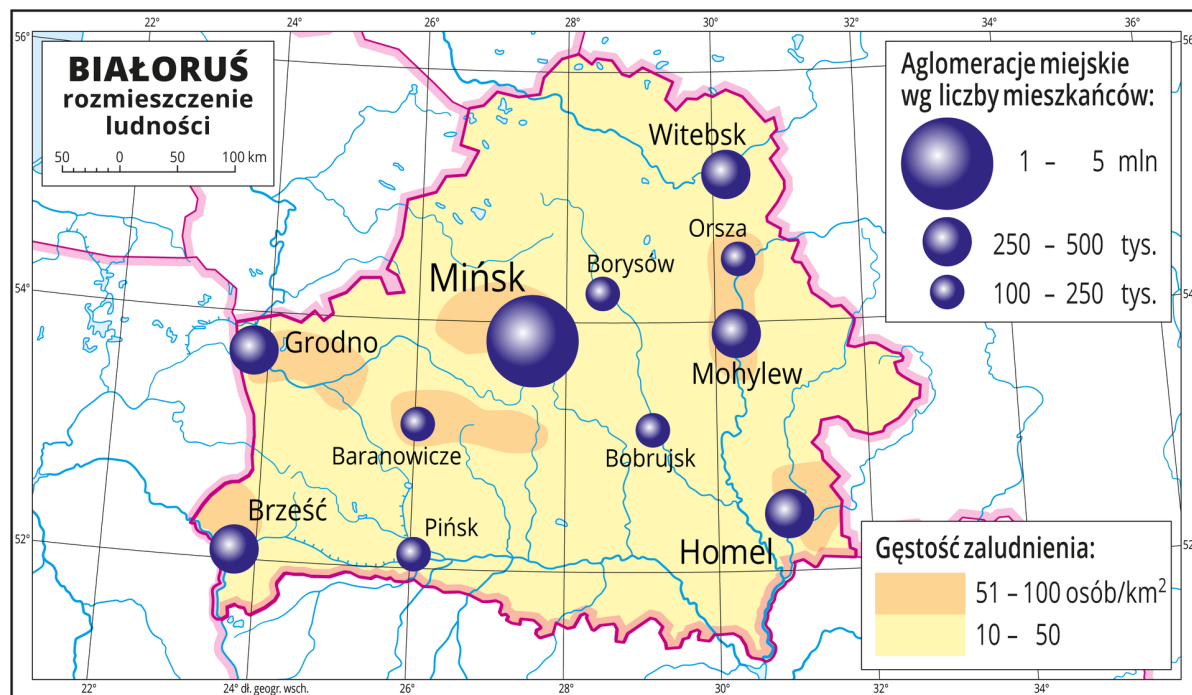
Korzystając z mapy powyżej oraz z danych w tabeli (załącznik), omów warunki naturalne Białorusi. Wybrane informacje porównaj z danymi dla Polski.

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

3. Ludność Białorusi

Białoruś liczy obecnie około **9,5 mln mieszkańców**. Jest to mniej niż np. w Republice Czeskiej, która ma ponad dwukrotnie mniejszą powierzchnię – skutkiem tego jest blisko trzykrotnie mniejsza **gęstość zaludnienia** na Białorusi wynosząca zaledwie 45 osób na 1 km² (w Czechach są to 133 osoby). Słabe zaludnienie Białorusi wynika głównie ze znacznego zalesienia oraz ze stosunkowo dużych powierzchni zajętych przez trudnodostępne tereny podmokłe. Na wsi mieszka tylko około 1/4 ogółu ludności. Przyczynia się do tego też model białoruskiego rolnictwa, opierający się przede wszystkim na dużych gospodarstwach państwowych (kołchozach, sowchozach), w których do pracy potrzeba relatywnie mniej ludzi niż w małych gospodarstwach prywatnych.

3/4 ludności Białorusi to mieszkańcy **miast**, których jednak nie ma zbyt wiele. W stolicy kraju – **Mińsku** – mieszka blisko 2 mln osób, co stanowi 1/5 całej ludności. Pozostałe miasta są zdecydowanie mniejsze – największe z nich to Homel, który liczy niespełna 500 tys. mieszkańców, a kolejne cztery (Mohylew, Witebsk, Grodno, Brześć) mają po około 300 tys.

Gęstość zaludnienia i największe aglomeracje miejskie na Białorusi

Blisko 80% mieszkańców kraju to Białorusini. Najliczniejszą **mniejszością narodową** są Rosjanie stanowiący około 15%. Co ciekawe język rosyjski wciąż pozostaje w powszechnym użyciu i jest drugim językiem urzędowym obok białoruskiego – świadczy to o silnych powiązaniach społeczno-kulturowych obu krajów.

Liczbę **Polaków** na Białorusi szacuje się na około 400 tys. czyli 4% mieszkańców kraju. Zamieszkują oni głównie tereny przygraniczne, a zwłaszcza Grodno i okolice. Działa tam Związek Polaków na Białorusi, w którym jednak w 2005 roku doszło do rozłamu. Jedna część związku pozostaje lojalna wobec władz państwowych, a druga otwarcie się im sprzeciwia, żądając przestrzegania przez te władze podstawowych praw dla polskiej mniejszości narodowej, m.in. prawa do posługiwania się językiem polskim czy do bardziej swobodnego podróżowania przez naszą granicę. W 2007 roku władze polskie uruchomiły specjalny kanał telewizyjny **Biełsat TV**, który przeznaczony jest dla ludności polskiej na Białorusi, a ponadto wspiera działania białoruskiej opozycji demokratycznej.

Demograficzne cechy ludności Białorusi są bardzo podobne do cech ludności Ukrainy. W obu krajach od lat, wskutek ujemnego przyrostu naturalnego, spada liczba ludności. I w obu krajach jest to spowodowane złą sytuacją ekonomiczną społeczeństwa, która nie sprzyja dużej liczbie urodzeń.

Polecenie 3

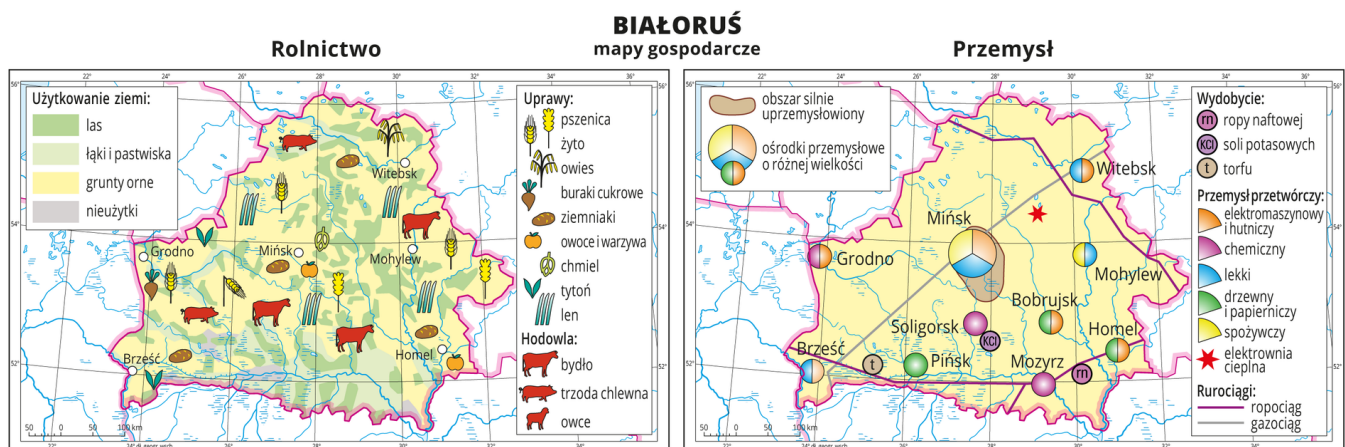
Korzystając z mapy powyżej oraz z danych w tabeli (załącznik), scharakteryzuj cechy ludności Białorusi. Wybrane informacje porównaj z danymi dla Ukrainy i Polski.

4. Gospodarka Białorusi

Gospodarka Białorusi jest w znacznej części centralnie sterowana przez władze kraju, tak jak to było w Polsce przed 1989 rokiem. Zdecydowana większość dużych przedsiębiorstw należy do państwa, a firmy prywatne czy też kapitał zagraniczny (z wyjątkiem rosyjskiego) mają znikomy udział w gospodarce. Miejscowa produkcja kierowana jest głównie na rynek wewnętrzny, a ponadto na eksport do Rosji lub niekiedy na Ukrainę. Towary z zagranicy sprowadza się w ograniczonych ilościach, a ich ceny w sklepach są znacznie wyższe niż choćby u nas. Duże różnice w cenach występują też wewnątrz Białorusi, np. Mińsk jest miastem bardzo drogim w porównaniu z resztą kraju.

Białoruś jest krajem **rolniczo-przemysłowym**. Mając ograniczone możliwości handlu zagranicznego, musi produkować duże ilości artykułów rolnych, aby móc wyżywić własne społeczeństwo. Dlatego większość produkcji rolnej pozostaje w państwowych rękach i prowadzona jest na wielkich arealach, niczym w wielkich fabrykach żywności. Uprawia się przede wszystkim zboża, ale jest to głównie żyto i owies ze względu na niesprzyjające warunki glebowe dla pszenicy, kukurydzy czy jęczmienia – te bardziej wartościowe zboża uprawia się na mniejszą skalę, stosując intensywne nawożenie. Ponadto na Białorusi rośnie dużo ziemniaków oraz warzyw i owoców. Uprawia się też buraki cukrowe, rzepak, len, tytoń, chmiel. W hodowli dominuje bydło, a ponadto trzyma się trzodę chlewną i drób.

Jak więc widać, białoruskie rolnictwo rozwinięte jest w wielu kierunkach. Ma to związek z często głośzonymi przez władze hasłami propagandowymi mówiącymi, że Białoruś może być krajem samowystarczalnym.

Źródło: Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY 3.0.

Białoruś zalicza się do ścisłej światowej czołówki w wydobyciu **solii potasowych**. Występują one na południu kraju, w okolicach miasta Soligorsk, które swoją nazwę zawdzięcza tym właśnie solom. Rozwinął się tam **przemysł** chemiczny, w tym produkcja nawozów sztucznych, które intensywnie wykorzystywane są w krajowym rolnictwie, a także

przeznaczane na eksport, głównie do Rosji. Z innych bogactw mineralnych wymienić trzeba ropę naftową, której corocznie wydobywa się blisko 2 mln ton, czyli trzykrotnie więcej niż w Polsce. Ponadto na terenach podmokłych, porośniętych niegdyś roślinnością torfowiskową, dziś eksploatuje się torf. Z innych bogactw naturalnych duże znaczenie mają lasy, które przyczyniły się do rozwoju przemysłu drzewnego.

Sytuacja białoruskiego przemysłu przetwórczego jest podobna do tej na Ukrainie – dawniej dominowała branża elektromaszynowa z produkcją m.in. samochodów (głównie ciężarowych), maszyn przemysłowych i budowlanych czy AGD, a dziś na dużych obrotach działa właściwie tylko branża spożywcza.

Także w przypadku **usług** Białoruś jest podobna do Ukrainy. Duże znaczenie ma tranzytowe położenie w transporcie między Rosją a resztą Europy. Jednak ze względu na większe trudności przy przekraczaniu granicy białoruskiej, kierowcy dosyć często wybierają dalszą drogę przez Litwę i Łotwę czy nawet przez Ukrainę.

Warto wiedzieć

Przez Białoruś wiodą dwa główne szlaki kolejowe łączące Europę Zachodnią z Rosją – z Warszawy do Moskwy przez przejście graniczne Terespol/Brześć oraz z Warszawy do St. Petersburga przez Kuźnicę Białostocką i Grodno. Na przejściach granicznych pociągi zatrzymują się na co najmniej kilkadziesiąt minut, by... zmienić podwozie. Na obszarze dawnego Związku Radzieckiego tory kolejowe mają bowiem szerszy rozstaw szyn – 1,520 m, podczas gdy w Polsce i Europie jest to 1,435 m.

Polecenie 4

Korzystając z map powyżej oraz z danych w tabeli (załącznik), scharakteryzuj gospodarkę Białorusi. Wybrane informacje porównaj z danymi dla Ukrainy i Polski.

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Podsumowanie

- Białoruś to kraj Europy Wschodniej o średniej wielkości i bez dostępu do morza.
- Państwo uzyskało niepodległość w 1991 roku po rozpadzie Związku Radzieckiego, ale nadal posiada silne powiązania z Federacją Rosyjską.
- Od połowy lat 90. XX wieku Białorusią rządzi prezydent Alaksandr Łukaszenka, który ma w rękach niemal całą władzę i wykorzystuje ją m.in. do walki z demokratyczną opozycją.
- Białoruś jest krajem nizinnym leżącym na zachodzie Niziny Wschodnioeuropejskiej.
- Główne krainy geograficzne Białorusi to Polesie oraz Wyżyna i Pojezierze Białoruskie.

- Białoruś pokrywa gęsta sieć nizinnych rzek, a największe z nich to Dniepr, Dźwina, Niemen, Berezyna, Prypeć.
- Wyżyna Białoruska stanowi dział wodny dla zlewisk Bałtyku i Morza Czarnego.
- Na Białorusi panuje klimat umiarkowany ciepły przejściowy z przewagą wpływów kontynentalnych.
- Naturalna roślinność Białorusi to lasy mieszane, w podłożu których wytworzyły się gleby bielicowe i płowe, miejscami też brunatne. Na terenach podmokłych i nad jeziorami występują gleby bagienne.
- Lasy zajmują blisko 40% powierzchni Białorusi.
- Białoruś jest krajem słabo zaludnionym – liczy niespełna 10 mln mieszkańców, a średnia gęstość zaludnienia wynosi tylko 45 osób na 1 km².
- Liczba ludności Białorusi stale się zmniejsza, co jest wywołane ujemnym przyrostem naturalnym, który wynika z małej liczby urodzeń, spowodowanej trudną sytuacją społeczno-ekonomiczną.
- W miastach mieszka $\frac{3}{4}$ białoruskiej ludności, z czego $\frac{1}{4}$, tj. prawie 2 mln w stolicy kraju – Mińsku.
- Na Białorusi mieszka ponad 1 milion Rosjan; większość Białorusinów używa dwóch języków – białoruskiego i rosyjskiego.
- Mniejszość polska na Białorusi liczy około 400 tys. osób. Zamieszkują oni głównie obwód grodzieński.
- Gospodarka Białorusi jest głównie państwowa i silnie scentralizowana. Ze względu na niedemokratyczny sposób sprawowania władzy, kraj pozostaje w izolacji politycznej i gospodarczej, przez co jego handel zagraniczny jest niewielki i w dużym stopniu ograniczony do Rosji.
- Rolnictwo Białorusi działa w oparciu o duże gospodarstwa państwowe, które wytwarzają artykuły żywnościowe na potrzeby własnego społeczeństwa. Uprawia się zboża, ziemniaki, warzywa i owoce, a hodowane jest bydło oraz trzoda chlewna i drób.
- Główne bogactwo mineralne Białorusi to sole potasowe, na bazie których rozwinął się przemysł chemiczny, w tym produkcja nawozów sztucznych. Pozostałe bogactwa naturalne to ropa naftowa, torf i lasy.
- Białoruś jest krajem tranzytowym na szlakach transportowych łączących Rosję z resztą Europy.

Praca domowa

Polecenie 5.1

Porównaj informacje przekazywane przez władze Białorusi z informacjami podawanymi przez opozycję demokratyczną – znajdź na przykład opisy, opinie, komentarze dotyczące jednego konkretnego wydarzenia. Wskaż różnice w treściach i dokonaj oceny, które z tych informacji są bardziej wiarygodne. Źródłami informacji mogą być różne strony internetowe, np.

[BIAŁORUŚ FAKTY](#) i [Bielsat TV](#).

Zobacz także

Położenie Polski na świecie i w Europie

Biologiczna struktura ludności Polski

Rozwój transportu lądowego w Polsce

Środowisko naturalne Nizin Środkowopolskich

Środowisko przyrodnicze i gospodarka Ukrainy

Zadania

Ćwiczenie 1

Wskaż nazwę państwa, z którym Białoruś ma najsilniejsze powiązania polityczne i gospodarcze.

- Federacja Rosyjska
- Litwa
- Polska
- Ukraina

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Wskaż nazwy państw graniczących z Białorusią.

- Litwa
- Łotwa
- Polska
- Federacja Rosyjska
- Ukraina
- Estonia
- Mołdawia
- Słowacja

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Rozmieść nazwy krain geograficznych w kolejności takiej, jak występują one na mapie, czyli od północy do południa (zaczynając od góry).

- Pojezierze Białoruskie
- Polesie
- Wyżyna Białoruska

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Ile wynosi różnica wysokości między najwyższym a najniższym punktem na powierzchni terenu w Białorusi?

- około 250 m
- około 150 m
- około 350 m
- około 450 m

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Przypisz nazwy białoruskich rzek do odpowiednich zlewisk morskich.

Niemen, Dźwina, Berezyna, Dniepr, Narew, Prypeć

ZLEWISKO MORZA BAŁTYCKIEGO	
ZLEWISKO MORZA CZARNEGO	

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Oceń, czy podane zdania są prawdziwe, czy fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Na Białorusi panuje klimat umiarkowany chłodny lądowy.	☐	☐
Na Białorusi dominują gleby bielcowe i płowe powstałe w podłożu lasów mieszanych.	☐	☐
Bagna, mokradła, torfowiska występują głównie na Polesiu i na Pojezierzu Białoruskim.	☐	☐
Na Białorusi znajduje się mała część Puszczy Białowieskiej.	☐	☐

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wskaż przyczyny słabego zaludnienia Białorusi.

- duże obszary lasów i terenów podmokłych
- mała liczba miast
- duża emigracja zagraniczna ludności
- duża liczba wsi z dominacją małych gospodarstw

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Ułóż nazwy miast białoruskich w kolejności od miasta największego do najmniejszego (zaczynając od góry).

- Witebsk
- Homel
- Soligorsk
- Mińsk

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Wskaż nazwy surowców mineralnych wydobywanych obecnie na Białorusi.

- ropa naftowa
- sole potasowe
- torf
- rudy żelaza
- węgiel brunatny
- węgiel kamienny

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 10

Do wymienionych nazw miast Białorusi dopasuj odpowiedni opis.

Grodno, Soligorsk, Homel, Mińsk, Brześć

przejście graniczne z Terespołem	
główne skupisko ludności polskiej	
drugie największe miasto kraju	
najdroższe miasto kraju	
fabryka nawozów sztucznych	

Źródło: Robert Wers, licencja: CC BY 3.0.